

TIMBRO AUTHORITARIAN POPULISM -INDEKSI 2024

Populismi murroksessa

Populismin kannatus on Euroopassa historiallisen korkealla. Samaan aikaan populistisiksi laskettavat puolueet muuttuvat jatkuvasti salonkikelpoisemmiksi kertyvien hallitusvastuiden myötä. Tämä dynamiikka muuttaa kansallista politiikkaa lähes joka jokaisessa Euroopan maassa. Samalla populismi ei ole enää entisensä.

[Timbro Authoritarian Populism](#) -indeksiä (TAP) on kerätty ja työstetty vuodesta. Käytettävä aineisto on vuodesta 1980 tähän päivään. Vuoden 2024 painos on nyt julkaistu.

Tässä kirjoituksessa esitellään indeksin 2024 päänostot sekä autoritaarisuuden ja illiberalismin tilaa nykypäivän Euroopassa.

Populismin kannatus on historiallisen korkeaa

Populististen ja/tai autoritaarisuuteen kallistuvien oikeisto- ja vasemmistopuolueiden yhteiskannatus Euroopassa oli keskiarvoltaan vuonna 2024 26,9%.

Vaikka taso on korkea, lukema ei ole pysynyt tasaisena viimeisen viiden vuoden ajan. Huoli maahanmuutosta on nostanut tasaisesti oikeistopopulismin kannatusta, kun taas vasemmistopopulismi on kärsinyt jyrkästä kannatusalamäestä finanssikriisin 2008-2009 jälkeisen hyvän kannatuskehityksen jälkeen.

Näyttäisi siis siltä, että populismin kannatustaso on vakiintunut, mutta sillä ei vaikuta olevan suuria kasvumahdollisuuksia. Toisaalta uusi normaali on se, että lähes jokaisessa EU-maassa populistipuolue on kolmen suurimman puolueen joukossa.

Alkuvuonna 2024 tilanne on se, että indeksin määritelmän mukaan populistisiksi tai autoritaarisiksi laskettavat puolueet ovat edustettuina Euroopan maista Unkarin, Italian, Espanjan, Slovakian, Slovenian, Suomen ja Sveitsin hallituksissa. Tämä on verrattain alhainen taso, sillä esimerkiksi vuonna 2019 ne olivat edustettuina 14 maan hallituksissa.

Suurin kannatus populismille Euroopassa on Unkarissa, Italiassa, Tsekeissä, Kreikassa ja Ranskassa. Vähäisintä se on Iso-Britanniassa, Portugalissa ja Romaniassa.

Miten populismi määritellään

Timbro Authoritarian Populism indeksi määrittelee populismin seuraavasti:

- **POPULISTISTEN PUOLUEIDEN** keskiössä on aina “kansan” kamppailu “eliittiä” vastaan. Tässä se poikkeaa aiemmista poliittisista suuntauksista, joissa kahtiajako on erilainen, kuten kaupunki vastaan maaseutu, työväki vastaan pääoma, kirkko vastaan valtio. Kaikissa kahtiajako on enemmän tai vähemmän keinotekoinen.
- **POPULISTISET LIIKKEET** niin vasemmalla kuin oikealla olettavat, että on olemassa yksi homogeeninen “kansan”, jota korruptoitunut eliitti ei aidosti edusta. Vain populistipuolue voi näin ollen toimia tämän kansan rehellisenä edustajana.
- **ELIITIN KATSOTAAN** ajavan kansan edun sijaan sijaan piiloagenda, mikä vaihtelee populismin värin mukaan esimerkiksi globalismista kapitalismiin tai multikulturalismiin. Erityisesti oikeistopopulisteille tämä konflikti on eksistentiaalinen, sillä se uhkaa kansallisvaltiota.

Useimmilla oikeistopopulistipuolueilla erityisesti Etelä-Euroopassa perinteiset perhearvot ovat keskiössä. Esimerkiksi Ranskan kansallinen liittouma edustaa perinteisiä arvoja, ja aikaa jolloin naiset pysyivät poissa työelämästä, seksuaalivähemmistöt pysyivät piilossa, eurooppalaiset imperiumit hallitsivat maailmaa ja kaiken kaikkiaan yhteiskunnassa oli valloillaan niin sanotut luonnolliset hierarkiat. Toisaalta Pohjois-Euroopassa populistipuolueet ovat huomattavasti liberaalimpia esimerkiksi seksuaalivähemmistöihin ja tasa-arvoon liittyvissä kysymyksissä.

Nykypäivän populismi voidaankin määritellä “demokraattiseksi illiberalismiksi”, jossa enemmistöllä on oikeus tehdä päätöksiä ilman liberaalin demokratian rajoitteita poliittiselle vallankäytölle.

Populismi nähdään usein luonnollisena vastavoimana liberalismille jos siksikin, että se olettaa homogeenisen kansan omaavan yhden jaetun yleistahdon, jota tulee politiikassa noudattaa. Sen sijaan liberaali demokratia olettaa - ja kannattaa - monikulttuurisen yhteiskunnan ideoiden pluralismia.

Miksi populistieja ei kannata sulkea ulos hallitusyhteistyöstä

Populistinen liikehdintä ei ole itsessään demokratian vastaista vaan pikemminkin sen tärkeä ilmenemismuoto. Demokratioissa muodostuu väistämättä eliittejä, joiden valtaa täytyy tasapainottaa. Toisaalta, ilman populistista kirittämistä valtavirtapuolueita saattaa olla ennen pitkää vaikeaa erottaa toisistaan, jolloin politiikasta katoavat todelliset vaihtoehdot.

Populismi antaa siten äänen sille kansanosalle, joka kokee tulleensa perinteisten puolueiden unohtamaksi, ja [elvyttää demokratiaan kuuluvan vastakkainasettelun](#). Suomessakin kuulee usein väitteen, että kun [mikään muu puolue ei puhu maahanmuuton ongelmista, perussuomalaisten on pakko](#).

Populismi voi toimia ikäänkuin demokratiaa korjaavana tekijänä, joka pitää eliitit kaidalla tiellä. Tutkimus vuodelta 2021 osoitti, että äänestäjien usko demokratian toimivuuteen on kasvanut sen jälkeen,

kun oikeistopopulistiset puolueet ovat päässeet hallituksiin useissa Euroopan maissa. Populistisia puolueita äänestävien joukossa usko kasvoi, kun taas vastapuolen äänestäjissä usko ei tippunut yhtä paljon.

Tässä mielessä tiettyjen puolueiden kategorinen ja etukäteen poissulkeminen hallitusyhteistyöstä ennen hallitusneuvotteluja voi olla kiistanalaisen lisäksi jopa demokratiaa heikentävää.

Populistien toiminta hallituksessa ei ole millään tavalla yksiselitteistä. Toisaalta suurin osa puolueista on noudattanut demokratian pelisääntöjä ja pitänyt kiinni hallitusohjelmien kirjauksista, mutta toisaalta ne usein samalla ylläpitävät populistista ja vastakkainasettelua lietsovaa retoriikkaa

Oikeistopopulismissa on merkittäviä eroja

Useimpia Euroopan oikeistopopulistisia puolueita yhdistää arvokonservatismi, vähintäänkin jonkinasteinen euroskeptismi ja voimakas maahanmuuton ja monikulttuurisuuden vastustus. Sen sijaan talouspolitiikassa puolueiden välillä on paljon variaatiota vasemmalta oikealle. Ei ole myöskään tava-tonta, että puolue liikkuu talouspolitiikassa toiselta laidalta toiselle.

Myös oikeistopopulistien hallitustoiminta on hyvin monenkirjavaa. Monet tietävät Unkarin (Fidesz, 2010-) ja Puolan (PiS, 2015-2023) surullisenkuuluisat esimerkit valtaan takertuvista epädemokraattisista puolueista. Toisaalta kumpikaan maa ei ollut demokratian mallioppilas ennen populistien valtaantuloakaan, eivätkä esimerkit siksi ole verrannollisia Länsi-Eurooppaan.

Suurin osa populistisista puolueista on sen sijaan pelannut hallituksissa demokraattisten pelisääntöjen mukaan, jopa toistuvia kertoja. Niiden muodostuminen normaaliksi ja pysyväksi poliittiseksi voimaksi ympäri Eurooppaa onkin ollut ehkä suurin muutos demokraattisissa voimasuhteissa sitten kommunismin kaatumisen.

Populistien vaikea ja muuttuva suhde Euroopan unioniin

Perinteisesti kansallismieliset puolueet ovat syyttäneet EU:ta suurimmasta osaa maansa ongelmista, mikä toistui muuten kovin erilaisissa vaaliohjelmissa maasta toiseen ympäri Eurooppaa.

Tämä johtuu siitä, että kansallismielisille kansallisvaltio on ainoa legitiimi vallankäytön suuryksikkö ja ylikansallisuus vaarantaa kansallisvaltion suvereenisuuden. Tämän vuoksi EU-integraatio ja yleinen globalisaation vastustus ovat usein kulkeneet käsi kädessä vastustuskohteina.

EU-kriittisyys toimi pitkään voittavana reseptinä, ja onkin ollut maahanmuuttokysymysten ohella merkittävin mobilisaation lähde oikeistopopulisteille.

Mutta viimeisen noin seitsemän vuoden aikana tämä asianlaita on alkanut muuttua ja populistien suhtautuminen EU:iin on murroksessa. Tällä voi olla merkittävää vaikutusta Euroopan parlamentin vaaleihin kesäkuussa 2024.

Ennen EU-eroa ajaneet puolueet ovat joko nimenomaan luopuneet tästä (esim. ruotsidemokraatit, Ranskan kansallinen liittouma) tai alkaneet pohtia sitä vakavasti uudelleen (esim. perussuomalaiset, mikä on Timbron määritelmän mukaan ainoa populistinen eduskuntapuolue Suomessa).

Muutoksen syynä on se, että aiemmin EU-kriittisyyttä motivoi usko siitä, että Bryssel uhkaa kansallisia eroja. Nyt tämä on vaihtunut huoleksi siitä, että EU:ta johtaa kosmopoliittinen eliitti joka ei kunnioita Euroopan kulttuuria.

Ero on suuri, koska se muuttaa EU:n säilyttämisen arvoiseksi kansallisvaltioiden yhteenliittymäksi ja EU-skeptisyyden rakkaudeksi Eurooppaa kohtaan. Kun EU nähdään tästä näkökulmasta vastavoimana muille kulttuureille kuten esimerkiksi islamille - joissain populistipuolueissa myös Venäjälle - on tällaisessa eksistentiaalisessa kulttuurien kamppailussa viisainta tiivistää rivit pragmaattisesti eurooppalaisten valtioiden liitossa EU:ssa.

Eri aatesuuntien kannatustrendit 2000-luvulla

Populismi on siis vakiinnuttanut kasvunsa korkealle tasolle. Muiden, perinteisempien poliittisten pääsuuntausten - sosiaalidemokratia, konservatismi, liberalismi - kohdalla on enemmän liikettä kannatuksessa.

Sosiaalidemokraattiset puolueet olivat vahvimmillaan 1980-luvun alussa, jolloin niiden kannatus Euroopassa oli keskimäärin 32 prosenttia. Tasainen lasku on kestänyt tähän päivään saakka, ja vuonna 2022 kannatus oli hieman yli 17 prosenttia.

Konservatiiviset puolueet voidaan jakaa niin sanottuihin "liberaalikonservatiiveihin" ja kansalliskonservatiiveihin.

Liberaali konservatismi on ollut hitaassa laskussa, kannatuksen ollessa vuonna 2022 18%.

Kansalliskonservatiivit ovat nousseet tasaisesti vuodesta 1990, kannatuksen ollessa vuonna 2023 13,9%. Suosituimpia nämä puolueet ovat Unkarissa, Puolassa, Italiassa ja Sveitsissä.

Liberaalit puolueet ovat kasvaneet jatkuvasti vuodesta 2010 ja saavuttivat 2023 uuden kannatusennätyksen 12,3%. Niiden hyvin nopea kasvu on jäänyt turhan pienelle huomiolle uutisoinnissa. Kasvuja ovat vetäneet erityisesti Baltian maat, sekä Keski- ja Etelä-Eurooppa.

Kannatuksen kasvaessa populismi muuttaa kansallista politiikkaa - mutta muuttuu samalla itsekin

Oikeistopopulistiset puolueet ovat kasvaneet tasaisesti viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Kasvu on johtunut ideoiden kasvavasta kysynnästä - erityisesti suhteessa maahanmuuttoon, Euroopan integraatioon, monikulttuurisuuteen ja globalisaatioon.

Lisäksi menestykseen on vaikuttanut populististen puolueiden kyky mukauttaa retoriikkansa ja ohjelmansa sellaiselle radikalismien tasolle, jonka äänestäjät voivat sietää. Tässä nykyajan populistit eroavat aiemmista populistiliikkeistä, jotka eivät kyenneet vakiinnuttamaan kannatustaan.

Populistien suosio on kasvanut talouskriiseistä tai talouskasvusta riippumatta. Myöskään muiden puolueiden suostumus tai populistien ulossulkeminen hallitusyhteistyöstä ei ole vaikuttanut liiemmin kannatukseen.

Loppujen lopuksi oikeistopopulistit ovat päässeet valtaan, kun vakiintuneet oikeistopuolueet ovat hyväksyneet yhteistyön heidän kanssaan olevan vähemmän tuskallista kuin hedelmätön yhteistyö vasemmiston kanssa.

Järjestelmänvastaisilla puolueilla on paradoksaalinen kehityskulku - menestys järjestelmän haastamisessa johtaa siihen integroitumiseen.

Ennen järjestelmänvastaiset populistipuolueet ovat nyt sisäpiiriläisiä suurimmassa osassa eurooppalaisia demokratioita. Ainoat maat, joissa populistipuolueet eivät koskaan ole olleet joko hallituksessa tai sen tukipuolueena ovat Saksa, Irlanti, Malta ja Kroatia.

Populistipuolueet muuttavat ja ovat jo muuttaneet Euroopan politiikkaa, varsinkin maahanmuuttokysymyksissä. Samalla on epävarmaa, miten talouspolitiikka ja EU-politiikka muuttuvat pitkällä aikavälillä - sekä mihin suuntaan populistipuolueet itse kehittyvät.

LIBERA-SÄÄTIÖ ON vuonna 2011 perustettu itsenäinen ja puoluepoliittisesti sitoutumaton ajatuspaja, joka tukee ja edistää yksilönvapautta, vapaata yrittäjyyttä, vapaita markkinoita ja vapaata yhteiskuntaa.

Sen toiminta koostuu tiedotus- ja julkaisutoiminnasta, tutkimustyöstä ja tapahtumien järjestämisestä. Libera on yksityisesti rahoitettu, toiminnallinen ja yleishyödyllinen säätiö.